

УДК [78.087.68.02.03.071.1/2:378.09.01(477.83-25)]“191/199”Є.Вахняк
DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vas.24.2023.75-88>

ДИРИГЕНТСЬКО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЄВГЕНА ВАХНЯКА У ЛЬВІВСЬКІЙ ДЕРЖАВНІЙ КОНСЕРВАТОРІЇ ІМ. М. В. ЛИСЕНКА

Василь ЧУЧМАН

<https://orcid.org/0000-0001-5076-7427>

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра музикознавства та хорового мистецтва,
вул. Валова, 18, Львів, Україна, 79000
e-mail: vasyk.chuchman@lnu.edu.ua*

Статтю присвячено творчій діяльності відомого українського диригента, педагога та композитора Євгена Вахняка (1912–1998), яка значно впливала на розвиток вітчизняного хорового мистецтва. Мета статті – сфокусувати увагу на багатолітній диригентсько-педагогічній діяльності Є. Вахняка у Львівській державній консерваторії ім. М. В. Лисенка (тепер – Львівська національна музична академія ім. М. В. Лисенка). Проаналізовано творчу діяльність диригента на чолі чоловічого хору “Гомін”, хору оперної студії, студентського хору Консерваторії. Виявлено мистецько-світоглядні засади, репертуарні пріоритети, риси диригентсько-виконавського стилю та педагогічні підходи митця. Коротко охарактеризовано навчально-методичну та композиторську спадщину. Подано перелік найбільш відомих учнів та послідовників.

Ключові слова: Євген Вахняк, диригент, педагог, хорове мистецтво, диригентсько-педагогічна діяльність, Львівська державна консерваторія ім. М. В. Лисенка.

Творча діяльність відомого диригента, педагога та композитора Євгена Дмитровича Вахняка (1912–1998) залишила помітний слід в історії української музичної культури ХХ ст. Під впливом його творчої особистості виросло декілька поколінь диригентів, сформувалася виконавська манера багатьох хорових колективів. Великою мірою цьому сприяла багаторічна диригентсько-педагогічна діяльність Є. Вахняка у Львівській державній консерваторії ім. М. В. Лисенка (тепер – Львівська національна музична академія ім. М. В. Лисенка), що стала вагомою ділянкою багатогранної творчої праці митця. Широка ерудиція та великий диригентсько-виконавський досвід Є. Вахняка, екстрапольовані в його мистецько-світоглядній позиції, педагогічних підходах і теоретично-методологічних працях, дотепер “незримо присутні” у вітчизняному хоровому середовищі, а відтак, потребують всебічного наукового осмислення.

Найбільш змістовним джерелом, що висвітлює життя і творчу діяльність Є. Вахняка, є праця колишнього старости заслуженої хорової капели України “Боян” ім. Є. Вахняка Володимира Лиги “І проросте посіяне зерно” [15]. Книга містить біографічний нарис про диригента (багато викладеного записано зі слів

Є. Вахняка) та керовану ним капелу працівників зв'язку, а також спогади деяких учнів, колег і хористів. Вагомим джерелом інформації щодо життєвого і творчого шляху двох диригентів-побратимів Володимира Василевича та Євгена Вахняка, а також спробою зіставлення їхніх творчих методів є праці Івана Чупашка [19; 25; 26]. Творча спадщина Є. Вахняка стала предметом кандидатського дисертаційного дослідження, а також низки публікацій автора цієї статті [27; 28; 29]. Джерельною базою цієї розвідки, крім вищезазначених праць, стали також документи з архівних і музейних фондів, нотні видання, пресові публікації.

Оскільки впродовж майже всього свого творчого шляху Є. Вахняк поєднував диригентсько-виконавську діяльність з педагогічною працею в декількох музичних навчальних закладах Львова, а його досягнення на концертній естраді були тісно пов'язані з педагогічним талантом, вважаємо за потрібне ґрунтовніше дослідити цей взаємозв'язок. Крім того, сорокадворічна праця Є. Вахняка у Львівській консерваторії становить вагому сторінку історії цього навчального закладу і, безперечно, вартує окремого дослідження.

Мета статті – сфокусувати увагу на диригентській та педагогічній діяльності Є. Вахняка у Львівській державній консерваторії ім. М. В. Лисенка.

Насамперед варто зазначити, що початковий співацький та диригентський досвід Є. Вахняк отримав під час навчання у Коломийській гімназії (1923–1933) та Львівській богословській академії (1936–1939). У капелі “Трембіта” (1939–1949) він формувався як хормейстер під впливом Дмитра Котка, Петра Гончарова, Олександра Сороки, Миколи Колесси, Павла Муравського та у співпраці з В. Василевичем. Протягом 1944–1948 років Є. Вахняк навчався у Львівській консерваторії в класі диригування М. Колесси і вокалу С. Крушельницької. Одночасно з навчанням він продовжував виконувати обов'язки хормейстера “Трембіти”. Свою самостійну диригентську творчість Є. Вахняка розпочав у 1947 р., очоливши невеликий аматорський хор, який згодом завдяки його наполегливій праці став відомим як хорова капела Львівського Будинку культури працівників зв'язку (тепер – заслужена хорова капела України “Боян” ім. Є. Вахняка). Цей колектив, яким диригент керував понад п'ятдесят років, став його основною творчою лабораторією. Педагогічна діяльність Є. Вахняк розпочалася 1948 р. у Львівському музично-педагогічному училищі. У цьому навчальному закладі він багато років викладав хорові дисципліни, керував мішаним хором [15, с. 13–61].

Успіхи Є. Вахняка як керівника хорової капели працівників зв'язку та викладача музично-педагогічного училища створили йому авторитет диригента і педагога. У вересні 1956 р. його запросили працювати на кафедру хорового диригування Львівської державної консерваторії ім. М. В. Лисенка [23]. Є. Вахняк прийняв пропозицію, його праця в Консерваторії тривала аж до 1998 р. Він викладав хорове диригування, хорові дисципліни (хорознавство, історію хорового мистецтва, хорове аранжування), керував хорами: чоловічим хором “Гомін” (1956–1959), хором оперної студії (1959–1962), студентським хором (1962–1975) [15, с. 16–26].

Наприкінці 1956 р. Є. Вахняк разом із однокумцями вирішив зібрати студентську молодь і відновити у Львові чоловічий хор, якому дали назву “Гомін”. Метою діяльності хору було повернення на концертну естраду творів українських композиторів, написаних для чоловічого хору. Ця ідея сколихнула музичну громадськість Львова і до хору потягнулися активісти аматорських хорів, студенти музичних училищ, викладачі та студенти Консерваторії, зокрема: Олександр

Врабель, Стефан Турчак, Іван Гамкало, Тарас Микитка, Володимир Пекар, Богдан Завойський, Ігор Жук, Лев Коцан, Іван Майчик, Микола Попенко, Степан Стельмашук, Ярослав Базів та ін. В репетиційній роботі Є. Вахнякові допомагали Михайло Антків та Іван Небожинський. У виконанні хору зазвучали відомі, проте зрідка тоді виконувані твори М. Лисенка, С. Воробкевича, О. Нижанківського, В. Матюка, Г. Топольницького, Д. Роздольського, А. Вахнянина, П. Ніщинського, К. Стеценка, М. Леонтовича. Свої твори до виконання запропонували М. Колесса, Є. Козак, А. Кос-Анатольський. Репетиції хору часто відвідував С. Людкевич, він мав великий сентимент до цього сегмента хорового репертуару. Хор співав його композиції: “Чорна рілля”, “Пою коні при Дунаю”, обробку революційної пісні “Сміло, други”. Крім того, більшість творів галицьких композиторів виконували у перекладеннях і редакціях С. Людкевича. Оскільки основу репертуару колективу становили твори без супроводу, то й відомий хор П. Ніщинського “Закувала та сива зозуля” С. Людкевич надав співакам у своїй редакції а саррелла. Перший концерт хору “Гомін” відбувся 29 квітня 1957 р. у концертному залі Львівської консерваторії [10; 15, с. 17].

За три роки концертної діяльності хор “Гомін” набув великої популярності на Львівщині. Оскільки основу його репертуару становили твори галицьких композиторів, українських хорових класиків та обробки народних пісень, то це викликало велике занепокоєння “поборників ідейної чистоти” в радянському мистецтві. На це Є. Вахнякові доводилося зважати, а подекуди й “хитрувати”. Показовим у цьому плані є епізод, згаданий С. Стельмашуком, коли Є. Вахняк увів до репертуару “Гомону” народовольчий гімн “Сміло, други”, який у радянських пісенниках значився як “російська революційна пісня”. Цей твір в опрацюванні С. Людкевича побутував у Львові ще задовго до приходу радянської влади, у хорі звучав дуже добре, кожне його виконання викликало овації. Беручи до уваги таку реакцію публіки, твір треба було заборонити, проте як, якщо це “революційна пісня”? У виконанні “Гомону” вона мала величезний успіх у Львівському університеті (в одному з концертів її було виконано тричі). Пізніше цей твір увійшов до репертуару чоловічого хору “Бескид” у Дрогобичі, а звідти потрапив до Леопольда Яценка, який поширив його у Києві [15, с. 17, 66, 67].

У 1959 р. у Львівській консерваторії почала діяти оперна студія, а Є. Вахняк очолив її хоровий колектив. У процесі постановочної роботи над музично-драматичними та оперними виставами він співпрацював з диригентами Макаром Гончаровим (рідний брат Петра Гончарова) і Миколою Лобановим, режисерами Яковом Гречневим, Олександром Гаєм, В. Шевченком, балетмейстером Н. Єгурною [17].

16 листопада 1959 р. у Театрі ім. М. Заньковецької відбулося урочисте відкриття оперної студії, на якому прозвучали: “Ноктюрн” М. Лисенка, “Сотник” М. Вериківського (в редакції С. Людкевича) та “Вечорниці” П. Ніщинського (вставна дія до драми Т. Шевченка “Назар Стодоля”). Ці вистави отримали позитивні відгуки в пресі, їх транслювало Львівське телебачення. У 1960 р. було поставлено одноактну оперу “Алеко” С. Рахманінова, а також оперу “Запорожець за Дунаєм” С. Гулака-Артемівського в редакції С. Людкевича. Під час підготовки цих постановок диригентові М. Лобанову асистував С. Турчак, якому доручали диригувати деякі вистави. У хормейстерській роботі Є. Вахнякові допомагав М. Антків. Протягом сезону 1959–1960 рр. колектив оперної студії дав дев’ятнадцять вистав. Спектаклі

відбувалися на сценах професійних театрів Львова, у Великому залі консерваторії, в інших закладах культури міста, у тім числі в Будинку культури працівників зв'язку. У жовтні 1961 р. відбулася прем'єра опери В. А. Моцарта “Викрадення із Сералю”, яка засвідчила потужний потенціал і творчу зрілість колективу оперної студії. Вистава мала великий успіх і була показана на сценах Львівського оперного театру, Дрогобицького і Тернопільського музично-драматичних театрів, транслювалася Львівським телебаченням [21, с. 46–48].

У 1962 р., після трагічної смерті в авіакатастрофі В. Василевича, Є. Вахнякові доручають керувати студентським хором Консерваторії. Цього ж року його призначають виконувачем обов'язків завідувача кафедрою музично-педагогічного факультету, а наступного 1963 р. утверджують у вченому званні доцента [18, с. 7]. Як слушно зауважив В. Лига, період роботи з хором Консерваторії (1962–1975) був часом найбільшого розквіту диригентського таланту Є. Вахняка. Вже протягом кількох перших місяців праці зі студентським хором він підготував велику програму з творів М. Лисенка до святкування 120-ліття від дня народження композитора. Потім були концертні програми до 85-ліття С. Людкевича, до 150-ліття Т. Шевченка [15, с. 18, 19].

У диригентському репертуарі Є. Вахняка особливе місце належало творам сакральної музики європейських авторів, над ними він працював з особливим пієтетом. У радянські часи цю музику дозволялося виконувати, оскільки зміст латинського тексту був недоступний для широкого загалу, проте для інтелігента та людини з міцними релігійними переконаннями Є. Вахняка робота над творами сакральної музики була справжнім одкровенням.

23 травня 1964 р. у залі Львівської філармонії хором студентів та симфонічним оркестром Консерваторії було виконано “Магніфікат” Й. С. Баха. Диригував М. Колесса, сольні партії виконували викладачі Консерваторії М. Процев'ят та В. Кобржицький, а також студенти Г. Арзамасова, Ю. Косенко, О. Федина. Присутні на концерті музикознавці, вітаючи М. Колессу та Є. Вахняка з великим успіхом, рекомендували виступити з цим твором у Києві, проте, на жаль, не склалося. Однак у Львові його було повторно виконано 28 травня того самого року [15, с. 19, 20].

Окрилений успіхом, Є. Вахняк почав роботу над “Месою” сі мінор Й. С. Баха, яку в ті часи виконували дуже зрідка. Чимало часу й зусиль було затрачено на засвоєння розгорнутих поліфонічних форм з широкою фактурною та динамічною шкалою, складними теситурними умовами, на подолання численних метроритмічних та вокально-інтонаційних труднощів. 20 грудня 1965 р. “Месу” сі мінор Й. С. Баха було виконано в концертному залі Львівської філармонії в рамках конкурсу-звіту чотирьох консерваторій України. Оркестром і хором диригував М. Колесса, сольні партії виконували: викладач Консерваторії М. Процев'ят, викладач музичного училища Н. Фоменко, студенти Консерваторії І. Крупенко та Р. Вітошинський. Це було в другому відділі конкурсу, а в першому – хор студентів під керівництвом Є. Вахняка виконав велику акапельну програму [15, с. 20, 21]. Музикознавиця З. Лежанська особливо відзначила яскраву інтерпретацію твору “Вівчарик” Є. Козака [14].

Журі конкурсу-звіту склали завідувачі кафедр хорового диригування всіх консерваторій України: О. Міньківський з Києва, К. Греченко з Харкова, С. Загрецький з Одеси. Членами журі від Львова були М. Колесса та Є. Вахняк. Як пише З. Лежанська, до кінця 1966 р. були завершені огляди хорів консерваторій

Одеси, Харкова та Києва. Всі хори продемонстрували високий професійний рівень, проте на перший раз вирішено не визначати місця. Журі відзначило роботу львів'ян, оскільки ними, незважаючи на короткий строк підготовки до огляду, було виконано твір великої форми за участю симфонічного оркестру [14]. Успішне виконання сі мінорної "Меси" Й. С. Баха стало серйозним творчим здобутком хору і диригента. Через п'ять місяців, 24 травня 1966 р., твір було повторно виконано в залі Львівської філармонії [15, с. 21].

Протягом наступних років хор студентів Львівської консерваторії підготував багато тематичних концертних програм. До програми концерту, присвяченого творчості М. Вербицького, з відомих причин, увійшли лише світські твори композитора: "Заповіт", "Тост до Русі", "Поклін", "Жовнір" у редакції С. Людкевича. На концерті, присвяченому творчості Д. Січинського, хор виконав такі твори: "Лічу в неволі", "Дніпро реве", "Пісне моя", "Нудьга гнітить". 17 січня 1969 р. хор Консерваторії брав участь у концерті, присвяченому 100-річчю видатного українського художника Івана Труша. Було виконано низку творів композиторів-сучасників митця [16, с. 19, 20].

Значний вокальний потенціал студентського хору давав можливість Є. Вахнякові регулярно виконувати твори великої форми. У 1969 р. до 90-ліття від дня народження С. Людкевича було підготовлено і виконано кантату-симфонію "Кавказ". Роботу Є. Вахнякові полегшувало те, що розучуванням хорових партій і опрацюванням окремих частин твору займалися студенти-випускники, які потім диригували ці частини на державному іспиті. Екзамени з диригування хором були відкритими і проводилися, зазвичай, у концертному залі філармонії, на них приходило багато шанувальників хорового співу. Виконання кантати-симфонії "Кавказ" справило велике враження на слухачів, які щирими оплесками вітали присутнього в залі автора-ювіляра [15, с. 21]. З. Демцюх, який тоді співав у студентському хорі, зазначив: "Панували особливий дух і особлива атмосфера. Патріотична настроєна молодь зі сльозами на очах співала цей твір. Пригадую, в мене на словах «Не скує душі живої і слова живого» завжди підходив клубок до горла, а стан душі набував виняткового піднесення" [15, с. 93, 94].

У 1970 р. студентський хор Львівської консерваторії, готуючись до участі в конкурсі хорів музичних закладів України, розучував концерти Д. Бортнянського і М. Березовського в оригіналі. Репетиції хору відбувалися в неділю зранку, коли в Консерваторії майже нікого не було. Для консультацій Є. Вахняк запрошував С. Людкевича. Як писав М. Бурбан: "хор «йшов на святу справу» і вона мала бути освяченою легендарною людиною" [15, с. 90, 91]. Зазначимо, що твори Д. Бортнянського і М. Березовського в радянський період на сценах України в оригіналі не звучали. Окремі концерти та їх частини можна було почути лише у кафедральних соборах, де були добрі хори та професійні регенти. У тогочасних нотних виданнях друкували "сурогатні" партитури з надуманими світськими текстами. Їх і виконували хори музичних навчальних закладів, щоб "ознайомитися з принципами музичної драматургії" [15, с. 90, 91].

5 квітня 1971 р. у концертному залі філармонії у виконанні хору і оркестру студентів Консерваторії прозвучав монументальний твір Антоніна Дворжака "Стабат Матер", диригував М. Колесса. 1 червня 1974 р. в органному залі хор і камерний оркестр студентів Консерваторії (керівник оркестру – Олександра Деркач) виконали "Велику месу" В. А. Моцарта. Крім того, в репертуарі хору

студентів були такі твори: “Мотет” Д. Палестріни, “Аве Марія” І. Луцці, “Кіріє” Й. Гайдна, “Мотет” Ф. Анеріо, “Алилуя” Г. Ф. Генделя [15, с. 22].

Значну частину репертуару студентського хору становили твори української музики, насамперед хорові обробки народних пісень М. Лисенка, М. Леонтовича, Ф. Колесси, С. Людкевича, Є. Козака, А. Кос-Анатольського та інших, а також твори великої форми: “Б’ють пороги”, “Радуйся, ниво неполита”, “Веснянки” М. Лисенка, “Хустина” Л. Ревуцького, “Шевченкові” К. Стеценка та ін. [1; 15, с. 18, 19; 30].

У 1971 р. фонографічна фірма “Мелодія” випустила грамплатівку із записами хорових творів у виконанні студентського хору ЛДК ім. М. В. Лисенка під керуванням Є. Вахняка. На цій платівці записано кантату Є. Вахняка “В золотих загравах” на вірші Ростислава Братуня у виконанні об’єднаного хору студентів та капели зв’язківців, а також обробки народних пісень у виконанні студентського хору: “Сонце ся схвало” С. Людкевича; “Я до леса не підзем”, “Сива зозуленько”, “Булиця”, “Ягілочка”, “В гаю зелененьків” Ф. Колесси [22].

Виконання творів великої форми, щорічні творчі звіти, підготовка концертів-лекцій та державних програм випускників потребували від керівника великих зусиль для організації функціонування хору як складного навчально-виконавського організму, підвищення його виконавського рівня шляхом використання різноманітних форм і методів роботи.

Процес розспівування хору в Є. Вахняка був скерований на одночасний розвиток у хористів вокальних та інтонаційно-слухових навичок. Він був твердо переконаним в тому, що в хорі треба співати з відчуттям ладотональних тяжінь натурального строю і, відповідно, формував матеріал для розспівок. Ними часто були окремі мелодичні звороти або гармонічні уривки виконуваних творів. Це був наперед продуманий інтонаційний тренінг. Уже на стадії розспівування Є. Вахняк вимагав правильного співочого дихання, позиційної подачі звука та виразної дикції [19, с. 199]. Наступним етапом роботи після розспівування було читання з листа [25, с. 178]. На початкових стадіях розучування твору, крім сумлінного опрацювання інтонації та ритму, Є. Вахняк одразу вимагав від хористів повноцінного, відповідного до характеру виконуваної музики, насиченого тембрового звучання і домагався цього за допомогою власного показу, вдалого пояснення, дотепного порівняння. Він не сприймав легковажного підходу до практики хорового співу та критикував деяких диригентів за надмірне захоплення так званім “камерним звучанням”, яке часто ґрунтувалося на елементарній відсутності у співаків вокальних даних. Є. Вахняк уважав, що хор повинен володіти широкою звуковою шкалою та, відповідно до художнього образу, застосовувати повну гаму динамічних і тембрових нюансів. Це було характерною рисою його виконавського стилю [15, с. 83].

Також Є. Вахняк удався до різноманітних творчих експериментів, зокрема до квартетного розташування співаків у хорі. За свідченням Б. Мазепи, таку практику Євген Дмитрович запроваджував у 1965 р. [16, с. 19]. Вона мала свої недоліки та переваги. Недоліки полягали у роз’єднаності ансамблю хорових партій, а перевагою було підвищення рівня індивідуальної відповідальності кожного співака, що запобігало форсуванню звука та покращувало чистоту інтонування. Сергій Амбарцумян у рецензії на звітний концерт студентського хору, який відбувся в травні 1969 р., зазначив, що така доволі рідкісна на той час розстановка запозичена

з практики зарубіжних хорів, виявилась вдалим експериментом. Хор звучав м'яко, синтезовано, монолітно, чисто і злагоджено [1].

Згодом Є. Вахняк використовував різні способи розміщення хору: традиційний, квартетами, зі зміною розташування чоловічих партій. Це давало оригінальний звуковий ефект і забезпечувало різноманітні перспективи звучання хору. Тогочасна критика відзначає особливе, притаманне лише цьому хорові, темброве забарвлення, променистий і прозорий звук, багате нюансування, акварельну м'якість звучання, прекрасний ансамбль окремих партій і хору загалом, а крім того – студенти співали з величезним ентузіазмом і піднесенням, який передавався їм від керівника хору Є. Вахняка [30].

У серпні 1975 р. Є. Вахняк за власним бажанням відмовився від керування студентським хором ЛДК ім. М. В. Лисенка. Після його відходу хор консерваторії об'єднала з хором музичного училища. Керівником об'єднаного хору призначили Ірину Байцар [20]. Невідомо, чим було зумовлене таке рішення Є. Вахняка. Варто лише зазначити, що він покинув студентський хор Консерваторії на піку своєї творчої кар'єри, адже в липні того самого 1975 р. хорова капела Будинку культури працівників зв'язку під його керуванням стала лауреатом Міжнародного фестивалю хорів "Таллінн – 75" [15, с. 44, 45].

Педагогічні підходи Є. Вахняка ґрунтувалися на засадах християнської моралі, на його особистих і професійних якостях. Як син священника, колишній семінарист і людина релігійна, він до кінця життя не зрадив своїх переконань, не став членом комуністичної партії. Є. Вахняк не був педагогом авторитарного типу, для нього був неприйнятним будь-який тиск на інших. Значних успіхів він добивався завдяки своїй ерудиції, комунікабельності та професійній компетентності. Диригент заохочував до праці особистим прикладом, відданістю роботі, властивою тільки йому культурою. Наділений великим педагогічним даром, Є. Вахняк умів розпізнавати талановитих студентів, підтримувати й скерувати їх. Особливо старався допомогти здібним студентам-українцям, вихідцям із сіл, які мали слабшу базову підготовку, а крім того, відчували певні побутові та матеріальні труднощі. Таких студентів він підтримував морально, підкріплював їхню віру у правильності зробленого вибору, додатково займався з ними, дуже часто допомагав їм матеріально, причому у своєрідний спосіб. Під приводом того, що він, нібито, не зовсім добре себе почуває, Євген Дмитрович запрошував студентів на заняття до себе додому. Студенти приходили, він з ними займався диригуванням і принагідно годував обідом. Водночас робив це дуже тактовно і делікатно, аби не образити студента, не принизити його людської гідності [13].

Студенти любили і шанували Є. Вахняка як надзвичайно ерудовану людину високої культури, видатного диригента-інтерпретатора. Вони з усіх сил намагалися дотягнутися до його "високої планки вимог", не розчарувати, не підвести свого педагога. Іноді Є. Вахняка дуже дратувала буденна студентська недбалість, але свої зауваження він завжди висловлював в гумористично-афористичній формі, не ображаючи нікого особисто. Такі його вислови, як "басова лінь" або зауваження, на кшталт: "Що, тенори, думка стерпла?" дуже веселили студентів і водночас заохочували до праці [13; 19, с. 198].

У своєму диригентському класі у Львівській консерваторії Є. Вахняк виховав плеяду диригентів-хормейстерів, які згодом очолили професійні та аматорські колективи. Серед них: Володимир Пекар – заслужений діяч мистецтв України,

художній керівник та головний диригент капели “Трембіта”; Микола Попенко – заслужений артист України, художній керівник та головний диригент Закарпатського народного хору; Богдан Дерев’янок – заслужений артист України, художній керівник та головний диригент Гуцульського ансамблю пісні і танцю, народної хорової капели “Мрія”, студентського хору ЛНМА ім. М. В. Лисенка; Ярослав Базів – заслужений працівник культури України, диригент заслуженої хорової капели України “Боян”; Володимир Головка – керівник церковного чоловічого хору “Благовіст”, хору Львівської духовної семінарії Святого Духа УГКЦ, хору “Черемош” (Австралія); Роман Сов’як – кандидат мистецтвознавства, доцент Дрогобицького педагогічного університету, керівник оркестру Дрогобицького музично-драматичного театру; Михайло Бурбан – кандидат мистецтвознавства, професор Дрогобицького педагогічного університету та ЛНМА ім. М. В. Лисенка, керівник чоловічого хору “Прометей” Львівського національного університету імені Івана Франка; Мар’ян Телішевський – заслужений артист України, керівник хору оперної студії ЛНМА ім. М. В. Лисенка [17; 27].

До числа учнів і послідовників Є. Вахняка можемо сміливо віднести багатьох музикантів, хто не навчався безпосередньо в його диригентському класі, проте багато років співав у хорах, якими керував маестро, переймав його мистецькі принципи та стиль роботи. Кращих студентів Консерваторії Є. Вахняк залучав до роботи з аматорською капелюю працівників зв’язку, яка багато років була творчою лабораторією для молодих диригентів, співаків та композиторів. У капелі під керівництвом Є. Вахняка у різний час співали та набували виконавського досвіду майбутні диригенти: Стефан Турчак, Іван Гамкало, Тарас Микитка, Андрій Кушніренко, Ігор Жук, М. Дуда, Б. Завойський, І. Небожинський, О. Кураш, І. Майчик, Я. Базів, З. Демцюх, В. Яциняк та ін. Співоче середовище капели сприяло вихованню багатьох професійних співаків, серед яких: М. Фікташ, М. Процев’ят, Я. Крилошанська, В. Пержило та ін. [27].

Свої знання і практичний досвід Є. Вахняк передав нащадкам у друкованих працях і підручниках. Варто відмітити скептичне ставлення Є. Вахняка до радянської мистецтвознавчої науки через її надмірну заідеологізованість, замовчування або перекручування багатьох фактів. Мабуть, тому не була видана його “Історія хорового мистецтва” (рукопис не зберігся), а переважну частину опублікованого доробку митця становлять навчально-методичні праці: “Хор – школа співака” [2], “Як працювати над хоровими творами а капелла” [9], “Хорове аранжування” [7], “Про інтерпретацію хорових творів С. Людкевича” [6].

Особливої уваги заслуговує підручник “Хорове аранжування” [7], яким дотепер користуються викладачі та студенти музичних закладів освіти. Під час його підготовки, як зазначено в передмові, Є. Вахняк користувався робочими матеріалами С. Людкевича, його лекціями з хорового аранжування, перекладами на різні склади хору. У восьми розділах підручника послідовно викладено різні способи аранжування, усі теоретичні положення ілюстровано фрагментами з творів українських і зарубіжних композиторів, а також на прикладах композицій та перекладів автора.

Даниною пам’яті вчителям і наставникам Є. Вахняка є монографія “Олександр Сорока” [4] та стаття-спогад про Соломію Крушельницьку “Пам’ять про неї житиме у віках” [5]. У цих працях зафіксовано важливі біографічні факти, а також

суб'єктивні враження, судження та оцінки зрілого музиканта щодо багатьох аспектів творчого процесу.

Нечисленні відгуки та рецензії, опубліковані в пресі, виявляють музично-громадську заангажованість Є. Вахняка. Свій авторитет маестро спрямовував на те, щоб підтримати творчу ініціативу колег, сприяти новим ідеям щодо розвитку хорового мистецтва Львова [3; 24].

Найвагоміше місце в композиторській творчості Є. Вахняка посідає хоровий жанр: переклади камерно-вокальних та інструментальних композицій, обробки народних пісень, оригінальні хорові твори. Свої композиції маестро оцінював скромно, апробовував їх зі своїми хорами. Він не був композитором-новатором, проте йому вдалося створити якісні зразки хорових творів уже існуючих жанрових моделей [28]. Його музичні твори побутували переважно у вигляді рукописів, багато з яких втрачено. За життя Є. Вахняка було надруковано лише два його хорові твори: “Ніч яка місячна” [12, с. 61–63] та “Підлісся” [11, с. 238–344]. Після смерті маестро його учень Олег Підківка зібрав та опублікував окремим виданням ноти всіх музичних творів свого вчителя, які вдалося віднайти [8].

Висновки. Впродовж сорокарічної творчої праці у Львівській державній консерваторії ім. М. В. Лисенка Є. Вахняк проявив себе як хормейстер-практик, диригент-педагог, викладач-методист, аранжувальник і композитор. Практична хормейстерська діяльність диригента засвідчила його професійний універсалізм, зрілість і осмисленість індивідуального творчого стилю, а також схильність до творчих експериментів і впровадження інноваційних методів роботи. Широкий діапазон диригентського репертуару митця містив багато монографічних концертних програм, пріоритет належав хоровій музиці українських композиторів та монументальним духовним творам західноєвропейських авторів. Є. Вахняк був дуже добрим інтерпретатором і активним популяризатором хорових творів галицьких композиторів. Його мистецькі та педагогічні принципи ґрунтувалися на засадах християнської моралі та мали виразні ознаки тихого нонконформізму щодо тодішнього суспільного ладу. Є. Вахняк не сприймав і не застосовував авторитарних методів роботи. Запорукою його успіхів була широка ерудиція, професійна компетентність, особиста заангажованість, комунікабельність. Знання та мистецький досвід Є. Вахняка зафіксовані в його монографії, статтях, навчально-методичних посібниках і підручниках, нотних виданнях, звукозаписах, пресових публікаціях. Велика кількість учнів і хорових вихованців, які згодом стали успішними професійними музикантами, засвідчує високу ефективність Є. Вахняка як педагога вищої школи, а композиторська творчість митця гармонійно доповнює образ його універсальної творчої особистості ренесансного типу.

Перспективи подальших досліджень з цієї теми полягають у виявленні проявів етичних і естетичних настанов Є. Вахняка в творчості його учнів і послідовників, у дослідженні діяльності інших диригентів і педагогів, представників львівської диригентської школи.

Список використаної літератури

1. Амбарцумян С. Хор львівських студентів. *Культура і життя*. 1969. 1 черв. (№ 44).

2. Вахняк Е. Хор – школа певна. *Художественная самодеятельность*. 1959. № 8. С. 26–29; № 9. С. 42–44.
3. Вахняк Є. Діти виступають в філармонії. *Культура і життя*. 1972. 13 лип. (№ 54). С. 3.
4. Вахняк Є. Олександр Сорока. Київ : Музична Україна, 1975. 64 с.
5. Вахняк Є. Пам'ять про неї житиме у віках. *Соломія Крушельницька: спогади, матеріали, листування* : у 2 ч. Ч. 1 : спогади / вст. стаття, упоряд. і прим. М. Головащенко ; ред. Р. Немировський. Київ : Музична Україна, 1978. С. 266–268.
6. Вахняк Є. Про інтерпретацію хорових творів С. Людкевича. *Творчість Станіслава Людкевича* : зб. статей / ред. кол. : Ю. Булка, Л. Кияновська, Я. Якуб'як. Львів, 1995. С. 85–100.
7. Вахняк Є. Хорове аранжування. Київ : Музична Україна, 1977. 72 с.
8. Вахняк Є. Хорові твори, солоспіви, твори для фортепіано / упоряд., вст. стаття О. Підківка. Львів : НВМ поліграфічного технікуму УАД, 2003. 96 с.
9. Вахняк Є. Як працювати над хоровими творами а капела: методичні поради для хорових самодіяльних колективів. Київ : Виробничий комбінат музфонду УРСР, 1967. 27 с.
10. Гамкало І. Мої спогади про Станіслава Людкевича. *Художня культура. Актуальні проблеми*. 2010. Вип. 7. С. 347–359. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/khud_kult_2010_7_25 (дата звернення: 04.02.2021).
11. Збірник музичних творів на слова Маркіяна Шашкевича: у 180-річчя від дня народження поета / муз. ред. Ю. Гнатюк, мовн. ред. Я. Розумний. Київ ; Вінніпег ; Львів, 1992. 362 с.
12. Зелений мій краю: хоровий репертуар Гуцульського ансамблю пісні і танцю / [упоряд. Б. Дерев'янку]. Київ : Музична Україна, 1983. 76 с.
13. Інформатор: Дерев'янку Богдан Петрович, 1942 р. н. Інтерв'юер: Чучман Василь Мар'янович. Дата інтерв'ю : 06.07.2016 р. Місце проведення інтерв'ю : м. Львів.
14. Лежанська З. Перший хоровий конкурс-звіт. *Вільна Україна*. 1966. 7 січ.
15. Лига В. І проросте посіяне зерно. Євген Вахняк: людина, митець, педагог. Львів : Дивосвіт, 2001. 112 с.
16. Мазепа Б. Нарис про творчу діяльність диригента-хормейстера заслуженого артиста Української РСР Євгена Дмитровича Вахняка: дипломна робота / ЛДК ім. М. Лисенка. Львів, 1969. 31 с.
17. Оперна студія ЛНМА. URL : <https://op-studiya-lnma.webnode.com.ua/pro-nas/> (дата звернення: 04.02.2021).
18. Особова справа Вахняка Євгена Дмитровича. *АЛНМА ім. М. В. Лисенка*. (Архів Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка). 49 арк.
19. Побратими [про життя і творчість В. В. Василевича та Є. Д. Вахняка] / автор ідеї та упоряд. І. Чупашко. Львів : Растр-7, 2016. 355 с.
20. Протоколи засідання кафедри [диригування] (30.08.1975–25.05.1976). ДАЛО (Державний архів Львівської області). Ф. Р-2056. Оп. 1. Спр. 858. 50 арк.
21. Сторінки історії Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка. Львів : Сполом, 2009. 352 с.
22. Студентський хор Львівської консерваторії ім. М. Лисенка (1971) Г-33Д-34693-94 [грамплатівка]. *АЗХКУ “Боян” ім. Є. Вахняка*. Інв. № А-19710000.

23. Трудова книжка Вахняка Євгена Дмитровича. *ФМІН* (Фонди Музею історії Надвірнянщини). Інв. № КМ–1145. Р–341. 32 с.
24. Хор потребує уваги і турботи [Підписанти: Людкевич С., Колесса М., Кос-Анатольський А., Кармалюк П., Козак Є., Вахняк Є., Паїн І., Пелехатий Д., Луців Ю., Пекар В.]. *Вільна Україна*. 1972. 22 жовт. (№ 209).
25. Чупашко І. Володимир Василевич. Воля і доля. Львів : Афіша, 2008. 216 с.
26. Чупашко І. Особливості виконавської майстерності Євгена Вахняка та Володимира Василевича. *Народознавчі зошити*. 2011. № 3 (99). С. 497–502.
27. Чучман В. Євген Вахняк: диригент і педагог. *Вісник Львівського університету. Серія мистецтвознавство*. Львів, 2015. Вип. 16. Ч. 1. С. 107–117.
28. Чучман В. Композиторська творчість Євгена Вахняка. *Молодий вчений*. 2017. № 7. С. 99–104.
29. Чучман В. М. Творча спадщина Євгена Вахняка в хоровій традиції Галичини : дис. ... канд. мистецтвозн. : 26.00.01. Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ, 2019. 203 с. (Додатки: окремих том – 179 с.). URL : https://svr.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/5/2019/09/dis_Chuchman.pdf (дата звернення: 04.02.2021).
30. Ямінська А. Львівський студентський. *Культура і життя*. 1972. 11 черв. (№ 45).

References

1. Ambartsumian, S. (1969) Khor lvivskykh studentiv [Choir of Lviv students]. *Kultura i zhyttia*, 01 June [in Ukrainian].
2. Vakhniak, Ye. (1959). Hor – shkola pevtsa [The choir – singers school]. *Khudozhestvennaya samodeyatelnost*, 8, 26–29 ; 9, 42–44 [in Russian].
3. Vakhniak, Ye. (1972). Dity vystupaiut v filarmonii [The children perform in the Philharmonic]. *Kultura i zhyttia*, 13 July, 3 [in Ukrainian].
4. Vakhniak, Ye. (1975). Oleksandr Soroka. Kyiv : Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
5. Vakhniak, Ye. (1978). Pamiat pro nei zhytyme u vikakh [Her memory will live forever]. In Holovashchenko, M., Nemyrovskiy, R. (Eds.). *Solomiia Krushelnytska: spohady, materialy, lystuvannia* : in 2 parts. P. 1. : spohady. Kyiv : Muzychna Ukraina, 266–268 [in Ukrainian].
6. Vakhniak, Ye. (1995). Pro interpretatsiiu khorovykh tvoriv S. Liudkevycha [About the interpretation of S. Lyudkevych choral compositions]. In: Bulka, Yu., Kyianovska, L. & Yakubiak, Ya. (Eds.). Creativity of Stanislav Liudkevych. Lviv, 85–100 [in Ukrainian].
7. Vakhniak, Ye. (1977). Khorove aranzhuvannia [Choral arrangement]. Kyiv : Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
8. Vakhniak, Ye. (2003). Khorovi tvory, solospivy, tvory dlia fortepiano [Choral works, solos, works for piano]. Pidkivka, O. (Ed.). Lviv : NVM polihrafichnoho tekhnikumu UAD [in Ukrainian].
9. Vakhniak, Ye. (1967). How to work on choral compositions acapella: methodological advices for amateur choirs. Kyiv : Vyrobnychyi kombinat muzfondu of Ukrainian SSR [in Ukrainian].

10. Hamkalo, I. (2010). *Moi spohady pro Stanislava Liudkevycha* [My memories of Stanislav Ludkevych]. *Khudozhnia kultura. Aktualni problem*, 7, 347–359. Available at : http://nbuv.gov.ua/UJRN/khud_kult_2010_7_25 [Accessed: 04.02.2021] [in Ukrainian].
11. Hnatiuk, Yu., Rozumnyi, Ya. (Eds.). (1992). *Zbirnyk muzychnykh tvoriv na slova Markiiiana Shashkevycha: u 180-richchia vid dnia narodzhennia poeta* [A collection of musical works to the words of Markiyana Shashkevych: on the 180th anniversary of the poet's birthday]. Kyiv ; Winnipeg ; Lviv [in Ukrainian].
12. Derevianko, B. (Ed.). (1983). *Zelenyi mii kraiu: khorovy repertuar Hutsulskoho ansamblu pisni i tantsiu*. Kyiv : Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
13. Informer: Derevianko Bohdan, born in 1942. Interviewer: Chuchman Vasyl. Date of interview : 06.07.2016. Place of interview : Lviv.
14. Lezhanska, Z. (1966). *Pershyi khorovy konkurs-zvit* [The first choral competition-report]. *Vilna Ukraina*, 01 Jan. [in Ukrainian].
15. Lyha, V. (2001). *I proroste posiiane zerno. Yevhen Vakhniak: liudyna, mytets, pedahoh*. [Simple sifted grains: Yevhen Vakhniak: man, artist, pedagogue]. Lviv : Dyvosvit [in Ukrainian].
16. Mazepa, B. (1969). *Sketch about the artistic activity of the conductor and choir master Honored Artist of the Ukrainian SSR Yevhen Dmytrovych Vakhniak*. (Diploma thesis). Lviv State Conservatory named after M. Lysenko. Lviv [in Ukrainian].
17. *Opera studiya LNMA* [LNMA Opera Studio]. Available at : <https://op-studiya-lnma.webnode.com.ua/pro-nas/> [Accessed: 04.02.2021] [in Ukrainian].
18. *Osobova sprava Vakhniaka Yevhena Dmytrovycha* [Personal file of Yevhen Dmytrovych Vakhniak]. Archive of the Lviv National Music Academy named after M. V. Lysenko.
19. Chupashko, I. (Ed.). (2016). *Pobratymy* [Brotherhood]. Lviv : Rastr-7 [in Ukrainian].
20. Meeting protocols of the [conducting] department (30.08.1975–25.05.1976). State archive of Lviv region. (Reg.: Ф. Р-2056. Оп. 1. Спр. 858. 50 p.).
21. Anonymous. (2009). *Storinky istorii Lvivskoi natsionalnoi muzychnoi akademii im. M. V. Lysenka* [Pages of the history of the Lviv National Music Academy named after M. V. Lysenko]. Lviv : Spolom [in Ukrainian].
22. *Studentskyi khor Lvivskoi konservatorii im. M. Lysenka* [Student choir of the Lviv Conservatory named after M. Lysenko]. (1971). Gramophone record Г-33Д-34693-94. Archive of the “Boyan” Choir named after Ye. Vakhniak. (Reg. No. А-19710000).
23. *Employment record book of Vakhniak Yevhen Dmytrovych*. Collection of the Historical Museum of Nadvirna region. (Reg. No. KM–1145, P–341, 32 p.).
24. *Liudkevych, S., Kolessa, M., Kos-Anatolskyi, A., Karmaliuk, P. / at al. / (1972). Khor potrebuie uvahy i turboty* [The choir needs attention and care]. *Vilna Ukraina*, 22 Oct. [in Ukrainian].
25. Chupashko, I. (2008). *Volodymyr Vasylevych. Volia i dolia* [Volodymyr Vasylevych. Will and fate.]. Lviv : Afisha [in Ukrainian].
26. Chupashko, I. (2011). *Osoblyvosti vykonavskoi maisternosti Yevhena Vakhniaka ta Volodymyra Vasylevycha* [Peculiarities of performing skills of Yevgen Vakhniak and Volodymyr Vasylevych]. *Narodoznavchi zoshyty*, 3 (99), 497–502 [in Ukrainian].
27. Chuchman, V. (2015). *Yevhen Vakhnyak: conductor and educationalist*. *Visnyk of the Lviv University. Series Art Studies*, 16, 1, 107–117 [in Ukrainian].

28. Chuchman, V. (2017). Musical composition of Yevhen Vakhniak. *Young Scientist*, 7 (47), 99–104 [in Ukrainian].
29. Chuchman, V. (2019). Yevhen Vakhniak creative heritage in Galicia choral tradition. (Candidate thesis). Public Higher Education Institution “Vasyl Stefanyk Precarpathian National University”. Ivano-Frankivsk. (Appendices volume, 179 p.). Available at : https://svr.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/5/2019/09/dis_Chuchman.pdf [Accessed: 04.02.2021] [in Ukrainian].
30. Yaminska, A. (1972). Lvivskyi studentskyi [Lviv Student [Choir]]. *Kultura i zhyttia*, 11 June [in Ukrainian].

CONDUCTING AND EDUCATIONAL WORK OF YEVHEN VAKHNIAK AT M. V. LYSENKO STATE CONSERVATORY OF LVIV

Vasyl CHUCHMAN

*Candidate of Art Studies,
Senior Lecturer of the Department of Musicology and Choir Art,
Ivan Franko National University of Lviv,
Valova Str., 18, Lviv, Ukraine, 79000
e-mail: vasyi.chuchman@lnu.edu.ua*

This article is devoted to the creative work of the famous conductor, teacher and composer Yevhen Vakhniak (1912–1998) which had a significant impact on the evolution of Ukrainian choral art. The purpose of this article is to focus the attention on long years conducting and educational work of Ye. Vakhniak at M. V. Lysenko State Conservatory of Lviv (now named M. V. Lysenko National Academy of Music of Lviv). We have analyzed the creative work of the conductor as head of men’s choir “Homin”, the choir of the opera studio, the student’s choir of the conservatory. We have identified artistic and worldview principles, repertoire priorities, features of conducting and performing style and educational approaches of the artist. We have briefly described his educational and methodological and compositional heritage. We provide the list of his most famous students and followers.

During forty years of his creative work at M. V. Lysenko State Conservatory of Lviv, Ye. Vakhniak showed himself as practical choirmaster, conductor pedagogue, teacher trainer, arranger, and composer. The choirmaster practical activity of the conductor proved his professional universalism, maturity, and meaningfulness of his individual artistic style, as well as his inclination to creative experiments and integration of innovative methods of work. The wide range of the conducting repertoire of the artist included many monographic concert programs, the priority was given to the choir music of Ukrainian composers and to the ecclesiastic pieces of Western European authors. Ye. Vakhniak was a very good interpreter and proactive promoter of choral pieces by Galician composers. His artistic and pedagogical principles were based on the principles of Christian morality and had expressive signs of quiet non-conformism in relation to the social order of that time. Ye. Vakhniak didn’t accept and never applied authoritarian methods of work. The key to his success was great erudition, professional competency, personal commitment, and sociability. Ye. Vakhniak’s knowledge and creative experience are recorded in his monograph, articles, educational and methodical manuals and textbooks, music prints, phonograms, press publications. Large number of students and choir performers who later became successful

professional musicians testify about high efficiency of Ye. Vakhniak as high school pedagogue, and the composer activity of the artist harmoniously complements the image of his universal creative personality of the Renaissance type.

Keywords: Yevhen Vakhniak, conductor, pedagogue, choir art, conducting and educational work, M. V. Lysenko State Conservatory of Lviv.

Стаття надійшла до редколегії 19.12.2023

Прийнята до друку 30.12.2023